

6. Сухомлинский, В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – М.: Просвещение, 1982. – 206 с.

7. Сухомлинский, В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – Киев: Радянська школа, 1974. – 288 с.

REFERENCES

1. V. A. Sukhomlinskiy. (1997). *Antologiya gumannoy pedagogiki*. [Anthology of humane pedagogy]. Moscow.

2. Rozenberg, A. Ya. (1997). *Urok v didakticheskoy sisteme V. A. Sukhomlinskogo*. [A lesson in V. A. Sukhomlinsky's didactic system]. Kyiv.

3. Ryndak, V. G. (2003). *Uroki Sukhomlinskogo*. [Lessons of Sukhomlinsky]. Moscow.

4. Sukhomlinskiy, V. A. (1970). *Pis'mo o pedagogicheskoy etike*. [A letter on pedagogical ethics]. Moscow.

5. Sukhomlinskiy, V. A. (1979). *Pavlyshskaya srednyaya shkola: obobshcheniye opyta ucheb.-vospitat. raboty v sel. sred. Shkole*. [Pavlysh secondary school: a generalization of the experience of teaching and upbringing. work in villages. medium. school]. Moscow.

6. Sukhomlinskiy, V. A. (1982). *Razgovor s*

molodym direktorom shkoly. [A conversation with the young school principal]. Moscow.

7. Sukhomlinskiy, V. A. (1974). *Serdtse otdayu detyam*. [The heart is given to children]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДЕМЧЕНКО Юлія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методик дошкільної і початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DEMCHENKO Yuliya Mykolaivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Chair of Methods of pre-school and Post-Primary Education of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future teachers.

Дата надходження рукопису 17. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н., професор С. І. Шандрук

УДК 373.3.016;811.161.2

КІНДЕЙ Леся Григорівна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: lesyakindei@gmail.com

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДОБУТКІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З огляду на те, що нині Україна потребує серйозного реформування національної системи освіти, урядом держави затверджено новий Державний стандарт початкової загальної освіти [3], що дозволить забезпечити реалізацію Концепції Нової української школи, прогнозований розвиток освіти як системи, організувати єдиний освітній простір у державі, закласти концептуальні засади досягнення якості навчального процесу, реалізувати структурні компоненти формули успіху Нової школи [8, с. 6]. Для цього розроблено Концептуальні засади реформування середньої освіти – документа, який проголошує збереження цінностей дитинства, потребу гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що забезпечить психологічний комфорт і сприятиме вияву творчості дітей [8, с. 8], однак для відродження національної

свідомості нашого народу в сучасних умовах важливе значення мають найкращі здобутки видатних українських педагогів та методистів. З-поміж них на належну увагу заслуговує постать В. Сухомлинського, який зробив вагомий внесок у формування методики навчання української мови. Особливо цінними є його погляди щодо мовленнєвого розвитку учнів, оскільки на сучасному етапі функціонування загальноосвітньої школи пріоритетним напрямом початкової ланки є вироблення в дітей розвинених творчих здібностей завдяки вивченню рідної мови та володінню словом у всіх галузях комунікації. Вимогами Державного стандарту початкової освіти передбачено вільне володіння державною мовою, що виявляється в умінні усно й письмово висловлювати думки, почуття; чітко та аргументовано пояснювати факти, відчувати красу слова; усвідомлювати роль мови для ефективного спілкування та культурного самовираження; готовність уживати

українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; здатність спілкуватися рідною мовою, що передбачає її активне використання в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади [3, с. 1–2].

Очевидно, що на сьогодні досить актуально вивчати й по-сучасному переосмислювати наукові праці видатного українського вченого Василя Сухомлинського, у яких порушено проблеми формування мовлення молодшого школяра та вказано шляхи їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні здобутки В. Сухомлинського становлять науковий інтерес для багатьох науковців і вчителів-практиків. Різноманітні аспекти вивчення творчої спадщини видатного українського педагога щодо мовної освіти віддзеркалено в працях сучасних учених-методистів А. Богуш, М. Вашуленка, О. Савченко, що є актуальним для розвитку педагогічної науки і практики [1; 2; 11]; до визначення ролі рідної мови у формуванні національно-мовної особистості школяра зверталися Є. Голобородько, І. Лопушинський, Л. Мамчур, Г. Михайловська, М. Пентилюк й інші вітчизняні та зарубіжні мовознавці й педагоги, у дослідженнях яких проаналізовано лінгводидактичні основи методики навчання української мови, запропоновані В. Сухомлинським, та зроблено відповідні наукові висновки [5, с. 102].

За твердженням Л. Мамчур, у сучасній школі під час вивчення мови рекомендовано впроваджувати обґрунтовані саме В. Сухомлинським загальнодидактичні й специфічні принципи: науковості; доступності; свідомості; міцності й системності знань; наочності; зв'язку теорії з практикою; взаємозв'язку вивчення мови й літератури. Окрім того, зважати на окреслені вченим найважливіші загальнопізнавальні та загальномовленнєві вміння і навички, які потрібно сформувати в процесі навчання мови: мислити, порівнювати, протиставляти, визначати незрозуміле; висловлювати ставлення до побаченого, спостерігати за докільцями, уміти писати твори-розповіді; вільно, виразно, свідомо говорити; уміти користуватися художньою та довідковою літературою; досить швидко і правильно писати [6].

У багатьох науково-методичних працях запропоновано шляхи впровадження досвіду видатного педагога в навчально-виховний процес сучасної школи (В. Годлевська, Є. Коваленко, А. Постельняк, Л. Ткаченко, Г. Чорна). Зокрема у посібнику

Д. Варзацької «Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів» особливу увагу зосереджено на специфіці роботи з казкою й подано методичні рекомендації для навчання молодших школярів складати казки за початком та за власними спостереженнями з використанням творчих напрацювань В. Сухомлинського [7].

Новітні підходи до методики навчання української мови в початковій школі за дидактичною системою Василя Сухомлинського викладено в наукових розвідках Р. Гришиної, К. Жарко, В. Лозової, Є. Михеєвої, І. Осадченко, проте системний виклад проблеми функції рідної мови в українській школі, особливо в умовах демократизації сучасної України, потребує ще низки уточнень, доповнень і творчої інтерпретації.

Мета статті – цілісно окреслити проблему навчання рідної (української) мови та розвитку мовлення молодших школярів у сучасній національній школі в контексті дослідження й активного творчого використання здобутків видатного педагога Василя Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Талановитий український педагог Василь Сухомлинський уклав численні монографії, методичні посібники і статті, у яких подано принципово нові, усупереч непростим умовам сучасності, погляди на зміст, форми й методи навчання рідної мови в школі [5, с. 102].

Учений, розробляючи проблему мовної освіти, виявив свою досить раціональну в умовах тоталітаризму позицію щодо місця і значущості рідної мови в навчанні молодого покоління та у формуванні національно-мовної особистості школяра. На глибоке переконання В. Сухомлинського, марно сподіватися, що учень, не знаючи рідної мови, зможе вправно використовувати іншу. У працях науковця доведено, що навчання мови – найскладніша й найпотрібніша справа, це насамперед процес виховання розуму, формування думки, копіткє різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини [5, с. 103].

Зазначимо, що в методичній скарбниці В. Сухомлинського одне з чільних місць посідає проблема формування мовної культури учнів і вчителів, тому з-поміж системи шкільних предметів педагог звертав особливу увагу на вивчення рідної мови. У зверненні до учнів та молоді він писав: «Знай, бережи, збагачай велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури» [13].

Специфіка методичної системи педагога

полягає також у раціональній організації уроків мови, упровадженні нових їх типів (уроків мислення, уроків повторення, систематизації вивченого; уроків розвитку мовлення). Учений неодноразово наголошував, що ефективність та успішність уроку залежить від рівня якості роботи вчителя. Для цього він рекомендував так продумувати завдання, щоб його змогли виконати всі, до того ж самостійно, тому варто добирати кілька варіантів завдань, передбачати час на осмислення, щоб більшість завершила роботу перед початком виконання наступного завдання.

Для того, щоб пізнати практичну цілеспрямованість знань учнів, важливо впроваджувати активні методи: спостереження, вправи, різноманітні види творчих робіт. За словами педагога, вивчення матеріалу методом спостереження з використанням індивідуальної самостійної роботи забезпечує високий рівень самостійності учнів, напружену розумову діяльність і їхню участь у «відкритті правила, визначення» [9].

Одне з визначальних місць з-поміж засобів навчання, на думку В. Сухомлинського, належить слову вчителя: «Тонкість внутрішнього людського світу, благородство морально-емоційних відносин не утвердиш без високої культури словесного виховання» [15], оскільки його особистість розкривається для учнів у єдності слова й дії, наставник виявляє свою культуру, моральність, рівень розвитку, ставлення до вихованців насамперед у слові. Низький рівень словесної культури засвідчує низький рівень педагогічної культури, оскільки такі вихователі знають лише кілька завдань словесного звертання до дітей, до яких належать дозвіл, заборона, засудження. Мистецтво виховання передбачає володіння мистецтвом спілкуватися, висловлювати думки, впливати на внутрішній світ людини. Учений був не лише видатним педагогом-практиком, але й талановитим лінгвістом, який розумів, що вивчення мови в умовах білінгвізму не стільки полегшує, скільки ускладнює оволодіння нормами певної мови.

У наукових працях Василя Сухомлинського сформульовано також цінні висновки та рекомендації стосовно вмілого використання в педагогічній діяльності вчителя інтонаційних багатств мовлення, його мелодики. За його переконанням, виховання словом – найуразливіше місце школи, тому вчителям потрібно досягати майстерного володіння мистецтвом слова, однак у сучасних експериментальних дослідженнях зазначено, що більшість

учителів має значні мовленнєві труднощі. Найчастіше трапляються такі недоліки мовлення: монотонність, беземоційність, відсутність навичок виразного читання; загальний тон мовлення, паузи не мають належного смислового навантаження. Окрім того, трапляються такі вади мовлення: невиразна дикція, невміння знайти оптимальний для конкретної ситуації варіант темпу, тембрового забарвлення, гучності, логічного наголосу.

На думку науковця, значущою є роль слова в процесі формування особистості. Проблему виховання дітей засобами слова вважав однією з найгостріших і найжиттєвіших. Для нього слово було визначальним у вихованні моральності, воно органічно поєднувалося з трудовою діяльністю, з естетичним впливом на дитину. У статті «Слово рідної мови» В. Сухомлинський з натхненням пише про рідну мову як найбільше духовне багатство, завдяки якому народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. Рідне слово, уважав педагог, є тим невичерпним джерелом, з якого дитина отримує найперші уявлення про навколишній світ, про родину, про свій край. Педагог наголошував, що людина, яка байдуже ставиться до своєї мови, не може бути патріотом своєї землі, оскільки «любов до Батьківщини неможлива без рідного слова. Тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини» [14].

За твердженням В. Сухомлинського, найбільш сприятливий період оволодіння рідною мовою – шостий рік життя дитини. Багаторічний досвід переконав педагога, що розвиток творчих здібностей дитини залежить насамперед від того, наскільки правильне, внутрішньо багате, емоційно насичене її мовлення. Зокрема він був переконаний, що активна розумова діяльність є своєрідним містком, що з'єднує мову й думку, тому в процесі такої діяльності повинні яскраво відбиватися й осмислюватися відношення та взаємозв'язки між предметами ті явищами дійсності.

Досвід учителів, які працюють за методикою В. Сухомлинського, засвідчує, що складати твори-мініатюри діти можуть навіть у період дошкільної підготовки, оскільки сприйняття довкілля, краси рідної природи в них досить гостре й активне. Природа дитячого мислення схильна до творчості. Для розвитку творчих здібностей

дитина має висловлюватися про побачене, відчуте, пережите.

Свої оригінальні уроки мислення на природі вчитель будував, як уроки рідної мови, оскільки враження від довкілля найбільше сприяють розвитку мислення й мовлення. За словами В. Сухомлинського, основна мета вивчення мови в школі – розвиток мовлення. З молодших класів педагог навчав замислюватися над значенням і вживанням слова, його вихованці заповнювали «Словесну скриньку» – зошит, куди записували нові, цікаві й образні слова і вирази, щоб потім використовувати їх у своїх висловленнях.

У працях педагога окреслено також шляхи формування творчої уяви дітей. Для цього потрібно навчати їх спостерігати за довкіллям; навчати спільно з однокласниками переживати бурхливу радість, сприймати образи навколишнього світу, оскільки емоційна насиченість сприйняття є духовним зарядом дитячої душі; розвивати й удосконалювати їхні вміння розповідати, описувати, міркувати безпосередньо під час проведення уроків розвитку мовлення [13]. На думку вченого, те, що колективно спостерігають школярі, важливо одухотворити казкою, поезією, мелодією, поєднати із драматизацією, словесним і графічним малюванням. Процес споглядання він рекомендував поєднувати з елементами предметно-практичної, ігрової та дослідницької діяльності. Така інтегрована діяльність загострює сприймання краси, активізує думку.

Завдяки впровадженню досвіду Василя Сухомлинського вчителі сучасної початкової школи організують колективне сприймання так, щоб діти відчували потребу пильно придивлятися до навколишнього, помічати навкруги дивне й загадкове. Кожна дитина в колективному розмірковуванні не тільки сприймає побачене, почуте, а й вкладає в образ індивідуальні риси уяви, мислення, додає до реального щось від фантазії. Це і є художній поетичний елемент мислення. Керівництво колективною дитячою творчою діяльністю передбачає заохочення творчих знахідок, уточнення образних висловів, пропозиції своїх варіантів і водночас постановку проблемних завдань для залучення учнів до колективного оцінювання дібраних мовних засобів [10]. Зацікавлення творенням образних висловлювань викликає прагнення віднайти виразне, доцільне, точне, врешті – самобутнє.

У Павиській середній школі В. Сухомлинський та його однодумці

створили чітку систему роботи з розвитку мовлення учнів, запровадивши проведення нового типу уроків – уроків мислення, на яких діти вчилися висловлювати враження від побаченого і почутого під час захопливих мандрівок у природу. Уроки мислення на природі, уроки під блакитним небом – є вічним джерелом розвитку дитячого розуму, фантазії, словесної творчості. Великий педагог прагнув, щоб яскраві образи рідної землі живили свідомість дитини впродовж усіх років навчання, щоб закони мислення вперше розкривалися в полі, на лузі, біля річки, у гаю. Краса природи, радість спілкування з нею допомагала учням дібрати відповідну словесну форму для вираження отриманих почуттів і переживань.

Дидактичні погляди педагога стали підґрунтям для розроблення сучасної методики розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. В умовах сучасної реформованої початкової школи вони потребують творчого впровадження для формування в учнів інтересу до слова, відчуття його образних значень, розуміння різноманітності словникового багатства рідної мови, захоплення творчим процесом за допомогою слова, отримання задоволення від перших вдалим літературних спроб.

Предметом особливої уваги вчителя повинно бути формування вмінь обмірковувати логіку свого висловлення, вести робочі нотатки під час самостійних роздумів, тому педагог сам пояснює способи підготовки до майбутнього монологу (усного чи письмового), розмірковуючи разом із своїми вихованцями, спонукає їх замислитися над запитанням, подає алгоритм підготовки до такої творчої діяльності [10].

Практичний досвід навчально-виховної діяльності дозволив ученому розробити чіткі рекомендації щодо розвитку мовленнєвої і творчої діяльності школярів різних вікових груп, зосередити особливу увагу на початковій ланці освіти. Розвиток творчої уяви, на думку В. Сухомлинського, насамперед можна забезпечити роботою зі створення казок. Складання казки сприяє розвитку творчих здібностей дитини. Багаторічний досвід учителів Пависької школи переконує, що складання казок позитивно впливає на розвиток творчих можливостей учнів, зближує їх з природою і життям, сприяє вихованню спостережливості. За такою творчістю поживається навчальний процес, інтенсивніше відбувається всебічний розвиток дитини.

Робота над казкою є початковим етапом у розвитку творчих можливостей кожного,

проте складанню учнями казок передусе велика підготовча робота, оскільки творчий процес відбувається переважно особисто, то і кожний етап розвитку літературних здібностей на основі складання казок, поряд з узагальненими настановами, передбачає обґрунтовану індивідуальну психолого-педагогічну роботу з кожним учнем окремо. При цьому проблемою стає пошук індивідуальних стимулів такої діяльності. Цим стимулом може стати будь-яка спонка – від похвали, словесного заохочення, високої оцінки діяльності до зразків інших творів, музичного чи поетичного фону [9].

Завдяки творчому використанню досвіду Василя Сухомлинського вчитель-методист Л. Шевченко допомагає учням створити перші казки через визначення основних напрямів розвитку думки. Подивування красою, силу своєї фантазії учитель передає дитині та збуджує її духовні сили. У свідомості школяра немов прокидаються слова, раніше почуті чи прочитані, наповнюються новим змістом – народжуються образи.

Складання казок дає змогу навчитися передавати емоційні образи, створені уявою не лише за допомогою слів, а й малюнками. Кожна дитина розповідає про те, що намалювала. У процесі колективної творчості важливо поєднувати графічні й словесні образи. Зауважимо, що потрібно розвинути в дитини вміння бачити незвичайне навколо себе, уміти фантазувати й складати цікаві історії та казки.

У творчих лабораторіях сучасної початкової школи провідні вчителі впроваджують думки Василя Сухомлинського щодо навчання дітей шестирічного віку. Для розвитку зв'язного мовлення та навчання складати казки педагоги пропонують вид роботи, який записування казок у вигляді плану-схеми (моделі) або подавати їх сюжетними малюнками. Цей прийом передбачає використання для розвитку творчої уяви і фантазії дітей «еталонів-замінників» та «кружечків-символів» (білий кружечок – це зайчик, кружечок жовтого кольору може асоціюватися в уяві дітей з квіткою, м'ячиком, сонцем; квадрат співвідноситься з будинком, замком, школою; порівняння двох паличок різної довжини і співвіднесення їх з чимось із навколишнього світу викликає в дітей бажання висловитися, скласти невеличкі сюжети). Пізніше можна пропонувати дітям готові моделі або схематичні зображення птахів, людей, будинків, тварин, дерев, за якими вони складають свої казки.

До того часу, поки діти навчаються писати, їм пропонують відтворювати казки у вигляді малюнків-схем, потім за своєю моделлю розповідати казки чи оповідання. Спочатку діти малюють усю послідовність основних дій сюжетним малюнком, але після неодноразового пояснення і демонстрації якнайшвидше замальовують свої блоки моделі казки на задану тему. Так діти засвоюють цей вид запису. Тож на кінець року плани-схеми (моделі) стають більш структурованими, а розповіді – більш детальними, послідовними, зв'язними [4].

Унаслідок вивчення специфіки організації творчої діяльності учнів за системою видатного педагога Л. Варзацька розмежувала найважливіші стимули словесної творчості дітей: постійна взаємодія колективної, групової та індивідуальної діяльності учнів на різних етапах побудови монологу; використання інтегрованих засобів емоційного впливу (малювання, спостереження за явищами природи, драматизації); вичленення способу дій у процесі побудови твору [7].

Уважаємо, що ідея В. Сухомлинського про потребу створення для молодших школярів системи творчої діяльності має не лише теоретичне, а й практичне значення на сучасному етапі розбудови національної школи. Його невеличкі художні твори не тільки збагачують словниковий запас дітей, розвивають зв'язне мовлення, пам'ять, увагу, а й сприяють вихованню в молодших школярів кращих людських рис, морально-етичних якостей. Подані в підручниках з української мови оповідання і казки В. Сухомлинського дають змогу вдосконалювати вміння учнів працювати з текстом, зокрема висловлювати думку; пояснювати назву; знаходити зачин та кінцівку; добирати заголовок; складати власні твори. За словами В. Сухомлинського, казки, створені дітьми, є, цілим світом, який визначає зміст і спрямованість думок, почуттів, переживань, а робота над складанням казок є могутнім засобом розвитку уяви учнів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, виконане дослідження творчого доробку Василя Сухомлинського засвідчує, що впроваджувати спадщину видатного педагога на уроках української мови важливо й потрібно, оскільки: 1) навчально-виховні ідеї педагога невіддільно пов'язано з Концепцією Нової української школи, що ставить завдання перед сучасною школою формувати в дитини різні вміння, компетентні навички, навчати школярів, як втілювати в

життя здобуті знання і навички; 2) учений зробив внесок у розроблення наукових основ методики навчання рідної мови, обґрунтував найважливіші принципи; розробив систему загальнопізнавальних і загальномовленнєвих умінь і навичок учнів; запропонував нові прийоми і форми роботи на уроках української мови; 3) уважав, що в педагогічній діяльності важливою є роль слова, відтак мова для нього була могутнім чинником становлення всебічно розвиненої особистості; 4) запропонував авторську систему формування мислення учнів – «уроки мислення», яку вважав фундаментом для розвитку творчих здібностей школярів; 5) у художніх творах В. Сухомлинського, поданих у підручниках з української мови та літературного читання, міститься великий виховний потенціал, робота з ними дозволяє розвивати творчість; удосконалювати вміння працювати з текстом як одиницею зв'язного мовлення; 6) досвід педагога щодо формування творчих здібностей учнів активно вивчають і впроваджують на сучасному етапі розвитку початкової освіти педагогічні колективи; окремі вчителі творчо поєднують його з власним досвідом для навчання учнів української мови й розвитку їхньої творчої уяви.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Витоки виховання мовної особистості вчителя у спадщині В. О. Сухомлинського / А. М. Богуш // Початкова школа. – 2003. – № 9. – С. 12–14.
2. Вашуленко М. Літературна творчість В. О. Сухомлинського в нових підручниках для початкової школи / М. Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – № 9. – С. 4–6.
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018. № 87. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/5a8de25e1504c877583228.doc>
4. Жарко К. З власного досвіду вихователя / К. Жарко // Розкажіть онуку. – 1998. – № 22. – С. 10–12.
5. Лопушинський І. П. Рідна мова в українській школі: роздуми Василя Сухомлинського і реальність [Електронний ресурс] / І. П. Лопушинський, О. В. Ковнір // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон : [б. в.], 2009. – Вип. 53. – С. 102–106. – Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_53/22.pdf
6. Мамчур Л. І. Внесок В. О. Сухомлинського в теорію і практику навчання рідної мови / Л. І. Мамчур // Дивослово. – 1991. – № 9. – С. 34–35.
7. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: Методичні рекомендації для

студентів педінститутів та учнів педучилищ. – В 2-х ч. / Укл. Л. О. Варзацька, Л. М. Шевченко. – К. : РНМК, 1992.

8. Нова українська школа: порадник для вчителя [Електронний ресурс] / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

9. Осадченко І. І. Методика роботи над складанням казок / І. І. Осадченко // Обдарована дитина. – 2004. – № 4. – С. 39–48.

10. Палуза В. Чарівний світ українського слова на кожному уроці / В. Палуза // Початкова школа. – 2002. – № 1. – С. 16–18.

11. Савченко О. Я. Розвиток Сухомлиністики за десять років / О. Я. Савченко // Наукові записки. – Вип. 52. – Ч. І. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, РВЦ КДПУ, 2003. – С. 8–10.

12. Сухомлинська О. В. Біографія В. О. Сухомлинського у світлі наукового аналізу / О. В. Сухомлинська // Рідна школа. – 1993. – № 8. – С. 32–34.

13. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. [Текст] / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 2. – 668 с.

14. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. [Текст] / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.

15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. [Текст] / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 638 с.

REFERENCES

1. Bohush, A. M. (2003). *Vytyky vykhovannia movnoi osobystosti vchytelia u spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho*. [Origins of the education of the linguistic personality of the teacher in the legacy of V. O. Sukhomlinsky]. K. :Pochatkova shkola.
2. Vashulenko, M. (2003). *Literaturna tvorchist V. O. Sukhomlynskoho v novykh pidruchnykakh dlia pochatkovoї shkoly*. [V. O. Sukhomlinsky's literary work in new textbooks for elementary school]. Kyiv. Pochatkova shkola.
3. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018). *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy*. [State standard of elementary education]. docs.google.com/
4. Zharko, K. (1998). *Z vlasnoho dosvidu vykhovatelja*. [From the experience of the educator]. Kyiv. Rozkazhit onuku.
5. Lopushynskiy, I. P. (2009). *Ridna mova v ukrainskii shkoli: rozdumy Vasylia Sukhomlynskoho i realnist*. [Native language at the Ukrainian school: reflections of Vasyl Sukhomlinsky and reality]. Kherson.
6. Mamchur, L. I. (1991). *Vnesok V. O. Sukhomlynskoho v teoriuu i praktyku navchannia ridnoi movy*. [Contribution of V.O. Sukhomlinsky in the theory and practice of teaching mother tongue]. Kyiv. Dyvoslavo.
7. *Metodyka rozvytku zviaznoho movlennia molodshykh shkolariv: Metodychni rekomendatsii dlia studentiv pedinstytutiv ta uchniv peduchylshch*.

[Methodology for the development of coherent speech for junior pupils: Methodical recommendations for students of pedagogical and pedagogical schools]. Kyiv. PHMK.

8. *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* (2017). [New Ukrainian School: Teacher Advice]. K. : TOV «Vydavnychi dim «Pleiady» <http://nus.org.ua/>

9. Osadchenko, I. I. (2004). *Metodyka roboty nad skladanniam kazok*. [Method of work on making tales]. K. : Obdarovana dytyna.

10. Paluza, V. (2002). *Charivnyi svit ukrainskoho slova na kozhnomu urotsi*. [The magic world of the Ukrainian word in every lesson]. K. : Pochatkova shkola.

11. Savchenko, O. Ya. (2003). *Rozvytok Sukhomlynistyky za desiat rokiv*. [The development of Sukhomlynistics for ten years]. Kirovohrad, RVTs KDPU.

12. Sukhomlynska, O. V. (1993). *Biohrafia V. O. Sukhomlynskoho u svitli naukovoho analizu*. [Biography of V.O. Sukhomlynsky in the light of scientific analysis]. K. : Ridna shkola.

13. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory: V 5-ty t.* [Selected Works: In 5 V.]. K. : Radianska shkola.

14. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory: V 5-ty t.* [Selected Works: In 5 V.]. Kyiv. Radianska shkola.

16. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory: V 5-ty t.* [Selected Works: In 5 V.]. Kyiv. Radianska shkola.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КІНДЕЙ Леся Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми розвитку сучасної української мови й методики викладання української мови в початковій, середній та вищій школах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KINDEY Lesya Grigorivna – Candidate of Philological Sciences, assistant professor of the Department of Methodology of Preschool and Elementary School Education (Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian Pedagogical University).

Circle of scientific interests: problems of development of modern Ukrainian language and methods of teaching Ukrainian in primary, secondary and higher schools.

Дата надходження рукопису 17. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н., професор С. І. Шандрук

УДК 37.015.31:81

ГОРСЬКА Олена Олександрівна –

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

e-mail: ogorska@kspu.kr.ua

**РІДНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-політичні реалії сьогодення нашої країни з усією гостротою виявили прорахунки і недоліки в системі патріотичного виховання молоді. Досвід попередніх років підтвердив, що заклики і гасла не спроможні викликати патріотичні почуття у населення країни, сформувати їх національну свідомість. Ігнорування надбань і традицій вітчизняної педагогічної спадщини і захопленість «інноваціями» призводить до втрати найцінніших ідей, які потребують не лише глибокого вивчення й аналізу, але й подальшого розвитку, поглиблення, вдосконалення.

Оскільки від патріотичного налаштування населення залежить майбутнє країни, актуальності набуває проблема формування патріотизму ще з дитячих років, виховання у наступних поколінь усвідомлення своєї приналежності до українського народу як носія

його традицій і культури, формування відчуття шани та гордості за своє, українське. Тож, система підготовки до життя майбутніх громадян у сучасних закладах освіти, що регламентується Державним стандартом початкової освіти освітньої галузі «Мови і літератури» [1, с.9] та Програмовими вимогами з Української мови [2, с.3, 10] спрямовується, перш за все, на оволодіння українською мовою як державною, яка виступає засобом спілкування, пізнання світу, одержання нової інформації, розвитку інтелектуальних здібностей учнів, а також, на соціально-культурний розвиток особистості та підготовку молодших школярів до життєдіяльності в українському соціумі, що передбачає усвідомлення значення державної мови та виховання почуття патріотизму.

Звернення до педагогічної скарбниці В. О. Сухомлинського ще не раз доводить актуальність проблеми оволодіння рідною українською мовою у виховному,